

**INTERPREȚĂRI PRIVIND FAPTELE ISTORICE
ÎN LETOPISEȚUL ȚĂRII MOLDOVEI DE GRIGORE
URECHE ȘI MIRON COSTIN**

Dumitru CĂLDARE

Astăzi devine tot mai actuală teza acceptată de cronicari că faptele reprezintă o călăuză în explicația mersului istoriei. Posedând un spirit deosebit de cunoaștere, Miron Costin deduce că lucrurile sunt nestatornice și se află într-o veșnică schimbare.

Remarcând domeniile profunde ale istoriei inclusiv cel educativ, Miron Costin evidențiază pe prim-plan faptele oamenilor (ale domnilor): „domnul den faptele domnilor, care cum au fostu, și ce veste și pomană, să ia urmă de viață, boierii urmărindu pe boieri cei cinsteși și înțelepți, slujitoriu a slujitoriu” [1]. Fiind examinate în spiritul investigațiilor și cerințelor de azi, faptele istorice expuse de cronicari nu au numai un caracter pur descriptiv, ci, în mare măsură, posedă și o semnificativă încărcătură cognitivă, sunt o transformare subiectiv-obiectivă a trecutului ca atare. Iar procesul de devenire concretă rezultă din specificul spiritului uman, din posibilitățile pe care acesta le conține și le manifestă în epoca istorică dată. Istoria nu poate fi redusă la o copie adecvată a realității existente sau, în unele cazuri, plăsmuite. Se știe însă că faptele istorice, mai întâi, sunt trecute prin concepția umană a gânditorului, a cărturarului și apoi prezentate spre însușire. Deci, ele nu păstrează acea formă brută, inițială, specificată oricărui început, și cauza acestor stări, de asemenea, e destul de semnificativă. Sunt valoroase, în acest sens, gândurile expuse de Nicolae Iorga, care scria că „faptele istorice nu se reproduc niciodată întocmai, ci au o noutate nesfârșită. Dar chiar și frunzele unui copac, și florile unei grădini apar întotdeauna altfel. Știința nu ține seama de această divină originalitate fără sfârșit, ea n-o interesează. Pe când în studiile istorice, în care noi vorbim despre această divinitate e tocmai că ne atrage și ne marchează.

Caracterul istoric al analizei ne dovedește că nu e nimic deosebit sau extraordinar în faptul elocvent, că gânditorii din trecut au «spus» mai

puțin contemporanilor lor și, respectiv, mai mult și mai valoros urmașilor. Și gândul acesta este expus chiar în «Predosloviile» la operele lui Gr.Ureche și M.Costin”.

Concomitent, în lucrările acestora sunt evidențiate și modalitățile de concepere a faptelor istorice ca temelie a dezvoltării societății călăuzite de divinitate, care-i ajută cu dreptate pe cei credincioși și smeriți. O asemenea stare de lucruri are scopul de a-i orienta pe oameni la înțelegerea faptului incontestabil că acestea sunt „argumente la nivelul de înțelegere a omului de rând” [2].

Menționăm că, în calitate de procedeu adecvat, utilizat de cronicari, este înregistrarea, iar apoi și cunoașterea faptelor istorice. Cronicarii descriu faptele istorice, tinzând să elucideze în același timp valoarea lor ca atare, semnificația acestora pentru om. De acum de la început în «Predoslovii» se subliniază necesitatea scrierii letopisețelor ca fapte istorice incontestabile pentru posteritate, evidențiindu-se îndeosebi raporturile valorice ale acestora.

Cronicarii evidențiază și caracterul de individualitate distinctă a faptelor istorice, tinzând să facă și anumite generalizări, să conceapă esența și orientările interne ale proceselor și fenomenelor istorice. Astfel, Grigore Ureche poate fi apreciat ca un cărturar care deseacă în mod critic izvorul, cerne informația lui și asimilează numai acel material factic ce corespunde concepției sale istorice [3] (anumiți domni, anumiți ani și evenimente, anumite războaie).

Considerăm că trăsătura caracteristică a concepției social-istorice a cronicilor constă în aceea că faptele expuse devin un obiect concret al cunoașterii istorice în două cazuri: a) în măsura în care faptul istoric exprimă sau reflectă nemijlocit esența, elementele principale ale evoluției istorice în ansamblu; b) când detaliile sau nuanțele nesemnificative, precum și manifestarea lor în epoca respectivă sunt subordonate tendinței istorice principale a epocii. Cronicarii înțelegeau că orice fapt istoric pornește din ceva deosebit și acesta este faptul primordial, „că deși Dumnezeu a făcut lumea și o ține, și cu toate că lumea nu e de o ființă cu El, fiind făcută și El nefăcut, deși este gândit ca pentru fire și, deci de altă ființă cu lumea, El apare și făptuiește în lume nu numai abstract, prezent de intensitate, dar cu lucrarea lui făptuitoare particulară, cu însușirile lui particulare de față sau de ins” [4].

În concepția despre lume și despre viață a cronicarilor, e prezentă și ideea (deși expusă simplist) că realitatea istorică, circumstanțele concrete în care se manifestă existența oamenilor nu este altceva decât un produs nemijlocit al activității creatoare a oamenilor. Anume acest produs constituie procesul real al obiectivizărilor forțelor umane. Referindu-ne la corelația dintre obiectiv-subiectiv, la adevăr și obiectivitate, ținem să notăm, în mod deosebit, atașamentul cronicarilor față de respectarea obiectivă a faptelor istorice.

Consemnăm însă că adevărata esență a unor fapte istorice (în cronică asemenea exemple sunt suficiente) nu pot fi reconstituite cu adevărat, nefiind evidențiate pe deplin esența și atitudinea subiectului ca atare față de ele. În genere, se știe că faptul (operând cu noțiuni științifice moderne) sau evenimentul istoric reprezintă o entitate ce posedă două caracteristici esențiale, ce rezultă din însuși conținutul acestuia și care poate fi atât obiectiv, cât și subiectiv, sau obiectiv-subiectiv, sau pur subiectiv. În acest ultim sens, subiectivitatea se manifestă ca un indiciu de factură cauzată de originea conținutului și a structurii faptelor istorice.

Descriind și apreciind diferite fapte istorice, cronicarii evidențiază nu numai elementele lor componente, conținutul sau procesul lor într-un spațiu și timp determinat. Atitudinea și reflecțiile cărturarilor sunt conturate, deși nu întotdeauna argumentate, potrivit raportului subiectiv-obiectiv sau obiectiv umanizat. Prin urmare, faptelor selectate din alte surse și de acum apreciate într-un anumit mod, li se atribuie anumite referințe. Alte referințe posedă faptele istorice auzite sau culese din tradiția orală. În mod specific sunt interpretate faptele istorice la care cronicarii au fost martori oculari.

Vasile Pârvan, în lucrarea sa monumentală *Getica*, notează: „Cartea de față, fiind întâia încercare de a scrie protoistoria Daciei: în cele douăsprezece secole, care s-au strecurat între vremea muceniană și cea romană a Daciei nu poate să fie o simplă poveste după chipul așa-ziselor „sinteze istorice” și nici o simplă descriere de materiale după obiceiul tratatelor de antichități” [5]. Și dacă *Getica* este considerată, pe bună dreptate, o călăuză în istoria noastră strămoșească, într-o anumită măsură aprecierea aceasta se referă și la cronicile

moldovenești din perioada medievală (dacă facem abstracție de faptul că Vasile Pârvan este un mare savant). Examinată în esența sa ca atare și în spiritul principiilor științifice, dezvoltarea istorică dovedește că fenomenele sociale întotdeauna rezultă unele din altele, avându-se în vedere cauzalitatea propriu-zisă. Un fenomen-cauză este în stare să genereze alte fenomene, mai precis fenomene-efecte, sau anumite circumstanțe care provoacă fenomene noi. În aceste circumstanțe sau condiții, e necesar să intervină o forță, a cărei menire constă în a atribui circumstanțelor mișcare și activitate, acestea asigurând în continuare manifestarea efectului respectiv, între cauză și efect se stabilesc anumite interacțiuni care capătă semnificațiile corespunzătoare, mai ales în cazurile în care geneza faptului concret rezultă din forțele existente (sau dintr-o singură forță) și fiind orientat în acțiunile sale asupra unui anumit grup de circumstanțe. Deci, acțiunile-fapte istorice, într-un anumit sens, pot fi examinate și ca întâmplare sau ca necesitate, evidențiind că întâmplarea este și o formă de manifestare a necesității.

E întâmplător oare faptul că Moldova cade sub ocupația otomană? Și dacă ea devine vasala Turciei, acesta e un fapt necesar? Domniile domnitorilor străini sunt fapte istorice reale, dar au ele oare un caracter necesar sau întâmplător? Astfel, examinând mai multe circumstanțe de acest tip, expuse în cronică, putem afirma, în primul rând, că întâmplările apar în mod firesc obiectiv drept consecință a acțiunii unor forțe cu o semnificație vădită; în rândul al doilea, întâmplările se manifestă pe neașteptate, fiind pornite și realizate de influența forțelor existente asupra condițiilor sociale de moment. În consecință, putem afirma că, deși nereliefat și neconturat, totuși, în mod firesc, cronicarii fac unele încercări de a demonstra că atât necesitățile, cât și întâmplările (sau faptele istorice) exprimă în mod obiectiv anumite tendințe privind dezvoltarea ascendentă-descendentă și uniformă-neuniformă a societății moldovenești feudale.

Referințe:

1. *Letopisețul Țării Moldovei*. Chișinău: Hyperion, 1990.
2. VELCIU, Dumitru. *Grigore Ureche*. București: Minerva, 1979, p. 331.
3. URECHE, Grigore. *Letopisețul Țării Moldovei*. Studiu introductiv de

ȘTIINȚE UMANISTICE

Istorie și filosofie

- E. RUSSEV. Chișinău, 1977.
4. VULCĂNESCU, Mircea. *Dimensiunea românească a existenței*. București: Fundația culturală română, 1991, p. 78.
 5. PÂRVAN, Vasile. *Getica*. București: Meridiane, 1982, p. 8-9.